

WOJCIECH NECEL TChr

INTERKULTUROWOŚĆ PARAFII TERYTORIALNEJ WOBEC WSPÓŁCZESNYCH MIGRACJI

WPROWADZENIE

Efektorem intensyfikujących się ruchów migracyjnych współczesnego świata jest przechodzenie od jednorodnych etniczno i kulturowo wspólnot do wieloetnicznych i wielokulturowych społeczności. Dla wielu migrantów przybycie do nowego Kościoła lokalnego oznacza spotkanie się nie tylko z nieznanym językiem, sposobem życia i myślenia, ale również z inną duchowością. Dlatego też współczesne migracje są ciągłym wyzwaniem duszpasterskim dla Kościoła powszechnego, Kościołów lokalnych oraz wspólnot parafialnych. Potęgujący się ruch migracyjny i konieczność organizowania apostołatu na rzecz coraz to nowych grup migrantów wymuszają refleksję nad społeczno-kulturową strukturą parafii terytorialnej oraz jej konieczną ewolucyjną przemianą ze wspólnoty monokulturowej w polikulturową. Potrzebna wydaje się również refleksja nad inkulturacją Ewangelii jako funkтора interkulturowości parafii terytorialnej.

Punktem wyjścia tak zaproponowanego studium są wydarzenia Dnia Pięćdziesiątnicy. Działanie zstępującego Ducha Świętego objawiającego swą moc w dziejach Kościoła nie jest ograniczane poprzez podziały etniczne czy kulturowe. On to nieustannie gromadzi uczniów Chrystusa, by w konkretnych wspólnotach wiary, pomimo rasowego, kulturowego i językowego zróżnicowania „uczynić wszystkich [...] uczestnikami zbawczego odkupienia”¹.

Dr hab. WOJCIECH NECEL TChr, prof. UKSW – kierownik Katedry Historii Źródeł i Literatury Prawa Kanonicznego na Wydziale Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie; e-mail: necelw@poczta.onet.pl

¹ Sobór Watykański II, Dekret o apostołstwie świeckich *Apostolicam actuositatem* [dalej cyt.: AA], nr 2.

1. INTERKULTUROWY WYMIAR WYDARZENIA PIĘCDZIESIĄTNICY

„Znajdowali się wszyscy razem na tym samym miejscu [...] i zostali napełnieni Duchem Świętym, i zaczęli mówić obcymi językami, tak jak im Duch pozwalał mówić. Przebywali wtedy w Jerozolimie pobożni Żydzi ze wszystkich narodów pod słońcem. [...] każdy słyszał jak przemawiali w jego własnym języku. [...] zdumiewali się wszyscy i nie wiedzieli, co myśleć” (Dz 2, 1-13). Jerozolimskie wydarzenie Pięćdziesiątnicy z natury swojej było wydarzeniem interkulturowym, uczestniczący bezpośrednio w tym wydarzeniu i świadkowie przeszli szybki proces od bycia obok siebie do bycia ze sobą. Moc Ducha Świętego, będąca spoiwem wspólnoty pierwszych chrześcijan, pozwalała im później wśród prześladowań trwać „jednomyślnie na modlitwie”, a „jeden duch i jedno serce ożywiały wszystkich wierzących” (Dz 4, 32).

Wyjście apostołów poza Jerozolimę i docieranie z Ewangelią do pogan, poprzez wspólnoty żydowskie rozsiane w okolicznych miastach, zrodziło dla młodego Kościoła Zmartwychwstałego Pana problem przestrzegania prawa Starego Testamentu przez uczniów i naśladowców Chrystusa. Apostołowie zebrani na Soborze Jerozolimskim wysłuchali mowy św. Piotra, który świadomy autorytetu prymatu podkreślił: „Wiecie, bracia, że Bóg już dawno wybrał mnie spośród was, aby z moich ust poganie usłyszeli słowa Ewangelii i uwierzyli. Bóg, który zna serca, zaświadczył na ich korzyść, dając im Ducha Świętego tak samo jak nam. Nie zrobił żadnej różnicy między nami a nimi, oczyszczając przez wiarę ich serca” (Dz 15, 7-9). Również Jakub Starszy wyraził podobną opinię, stwierdzając: „[...] ja sędzę, że nie należy nakładać ciężarów na pogan, nawracających się do Boga” (Dz 15, 19). Soborowe postanowienie, które miało ostatecznie swoje źródło w Misterium Pięćdziesiątnicy, Juda i Syłas zanieśli do braci pogańskiego pochodzenia w Antiochii, w Syrii i w Cylicji (Dz 15, 22-24).

Apostoł Narodów, św. Paweł, prowadzony przez Ducha Świętego, zabiegał, by Ewangelia będąca „mocą Bożą ku zbawieniu każdego wierzącego” (Rz 1, 16) była głoszona wszystkim, niezależnie od zróżnicowania narodowościowego, etnicznego, kulturowego i językowego. „Gdy czytamy Dzieje Apostolskie oraz Listy, które Paweł kierował do różnych adresatów, dostrzegamy w nich model Kościoła nie wyłączającego, lecz otwartego na wszystkich, składającego się z wierzących, w którym nie ma żadnych różnic związanych z kulturą, rasą, tradycją i językiem: każdy bowiem ochrzczony jest żywym członkiem

jednego Ciała Chrystusa”². Chrystus w dziele zbawienia za wszystkich i za każdego z osobna zniósł bariery dzielące Greka i Żyda, niewolnika i człowieka wolnego, kobietę i mężczyznę (por. Ga 3, 28).

Pięćdziesiątnica przywróciła naturalną prawowitość pluralizmowi i różnorodności społeczności ogólnoludzkiej, wprowadzając jednocześnie specyficzny element chrześcijaństwa: interkulturową jedność ludów wokół wiary w Jezusa Chrystusa, który przyszedł, „by rozproszone dzieci Boże zgromadzić w jedno” (J 11, 52). W perspektywie zbawienia każdego człowieka Chrystus nie jest tylko jedną z wielu dróg, ale drogą konieczną: „Ja jestem drogą [...]. Nikt nie przychodzi do Ojca inaczej jak tylko przeze Mnie” (J 14, 6). Ojcowie Soboru Watykańskiego II przypomnieli tę ewangeliczną interkulturową zasadę, stwierdzając, że „Chrystus umarł za wszystkich i skoro ostateczne powołanie człowieka jest w istocie jedno, mianowicie Boskie, powinniśmy utrzymywać, że Duch Święty wszystkim daje możliwość uczestniczenia w tym samym misterium paschalnym w tylko Bogu znany sposób”³.

2. KSZTAŁTOWANIE SIĘ WIELOKULTUROWEJ I WIELOETNICZNEJ WSPÓLNOTY PARAFIALNEJ PRZED SOBOREM TRYDENCKIM

Życie pierwszych gmin chrześcijańskich skupiało się najpierw wokół apostołów, a później ich następców, zwanych najczęściej biskupami, którzy wspierani byli przez prezbiterów i diakonów. Nawet w czasach prześladowania Kościoła, gdy „stosunkowo łatwiej” było tworzyć *communio* „ze swoimi”, o przynależności do wspólnoty nie decydowały kryteria narodowościowe, kulturowe czy językowe. Jedynym faktycznym warunkiem włączenia się w życie gminy było przyjęcie chrztu w imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego oraz wyznawanie chrześcijaństwa.

W wyniku powiększania się liczby chrześcijan zaistniała potrzeba decentralizacji. Po Edykcie mediolańskiej troska o dobro wiernych dyktowała konieczność budowania nowych świątyń zarówno w miastach biskupich, jak i poza nimi. W rozwoju parafii szczególne miejsce zajmowały tzw. kościoły chrzcielne. Od VI wieku terytorium, jakie swym zasięgiem obejmował każdy

² B e n e d y k t XVI, *Św. Paweł migrantem i Apostołem Narodów*, Orędzie na Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy w 2009 roku, „L’Osservatore Romano” (wyd. pol.) 29(2008), nr 10-11, s. 4-5.

³ Sobór Watykański II, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes* [dalej cyt.: GS], nr 22.

z nich, zaczęto nazywać parafią⁴. Poczynając od VIII wieku, wzrastała liczba kościołów z prawem posiadania chrzcielnicy, a prawodawstwo synodalne zaczęło regulować proces erygowania nowych parafii. Domagano się, by każda z nich miała wytyczone terytorium, a na zamieszkałych na nim chrześcijan nałożono obowiązek uczestnictwa we mszy św. przynajmniej w bardziej uroczyste święta oraz odbywanie spowiedzi wielkanocnej przed własnym proboszczem⁵. Budynki kościelne wznoszone były przez diecezję, powstawały dzięki fundacji możnych lub budowały je wspólnoty zakonne na swój użytek. W ten sposób fundator w wielu wypadkach nabywał prawo do współdecydowania o nominacji plebana/proboszcza i o jego utrzymaniu. Ostatecznie jednak Sobór Laterański I w 1123 r. postanowił, że nominacja proboszczów w kościołach parafialnych należy do biskupa, a mianowani za prowadzone duszpasterstwo odpowiadali przed nominującymi⁶. Tak organizowane wspólnoty parafialne przyporządkowane proboszczowi, działającemu w zależności od biskupa, w zasadzie obejmowały wszystkich chrześcijan zamieszkałych na terytorium parafii, niezależnie od różnic kulturowych i językowych.

Ślady organizowania duszpasterstwa specjalistycznego ze względu na obrządek i język używany w liturgii spotykamy już w VI wieku. Imigranci pochodzenia greckiego mieli swoje kościoły tak w samym Rzymie⁷, jak i poza Wiecznym Miastem⁸. Również wierni posługujący się w liturgii językiem łacińskim posiadali swoje kościoły na Wschodzie⁹. W obu przypadkach nie były to jednak parafie, a wierni nadal przynależeli do miejscowych parafii terytorialnych. W okresie pontyfikatu papieża Aleksandra III (1159-1181) ufundowano w Rzymie kościół dla imigrantów z Etiopii¹⁰. Na zachodnich kresach ziem słowiańskich kolonizowanych przez imigrantów germańskich powstawały kościoły służące ludności pochodzenia germańskiego (w 1203 r. w Szczecinie, w 1217 r. w Złotorzy), a nawet – jak przypuszczają badacze niemieccy – specjalnie erygowano dla nich parafie „etniczno-językowe”¹¹.

⁴ Aż do IX wieku terminem „parafia” określano również „diecezję”.

⁵ Por. B. K u r t s c h e i d, *Historia iuris canonici*, Romae 1951, s. 203 nn.

⁶ Por. *Conciliorum oecumenicorum decreta*, Herder 1962, s. 170, nr 18.

⁷ H. L e c l e r c q, *Colonie d'Orientaux en Occident*, w: *Dictionnaire d'archéologie chrétienne et de liturgie*, red. F. Cabrol, H. Leclercq, Paris 1924-1953, t. III, kol. 2266-2277.

⁸ Por. L e o n IX, Epistola *In terra pax*, w: *Migne PL*, t. CXLIII, kol. 764.

⁹ Tamże.

¹⁰ G. M o r o n i, *Dizionario di erudizione storico-ecclesiastica*, Venezia 1843, t. XXII, s. 139.

¹¹ H. F. S c h m i d, *Die rechtlichen Grundlagen der Pfarrorganisation auf west-*

Sobór Laterański IV w kanonie 9 zobowiązał biskupów, aby w diecezjach mieszanych pod względem języka i obrządku wyznaczali odpowiednio przygotowanych kapłanów dla zaspokojenia duchowych potrzeb wiernych¹², a wyznaczeni kapłani mieli pełną władzę proboszczowską¹³. Sobór Trydencki podejmując reformę organizacji w Kościele¹⁴, wskazał, by każda wspólnota parafialna miała stałego i własnego proboszcza odpowiedzialnego za wszystkich wiernych zamieszkałych na dokładnie wyznaczonym terytorium parafii¹⁵. W ten sposób parafianami stali się wierni różnych kultur i języków, a wyznacznikiem zależności od proboszcza było kryterium terytorialności. O wielokulturowości i możliwym zróżnicowaniu językowym tak wyznaczonej wspólnoty parafialnej i koniecznej otwartości posługi proboszcza na potrzeby duchowe parafian różnych kultur i języków, świadczy dalszy zapis wskazanego c. 9 z soborowych postanowień. Według niego proboszcz jako stały i własny pasterz winien nie tylko znać wszystkich swoich parafian, ale sam udzielać im sakramentów świętych¹⁶, oraz w ramach zwyczajnego posługiwania winien wszystkim swoim parafianom w ich ojczystym języku wyjaśniać naukę o sakramentach świętych¹⁷.

3. ZASADA TERYTORIALNOŚCI W PASTERSKIM POSŁUGIWANIU KOŚCIOŁA

Kościół powszechny jest określany jako „wspólnota wspólnot”, a wielość wspólnot rozumiana jest jako wielość równorzędnych Kościołów partykularnych *in quibus et ex quibus una et unica Ecclesia catholica existit*¹⁸. Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r., uwzględniając kanoniczno-pastoralną tradycję, wskazuje terytorialność jako zasadę praktyczną Kościoła partykular-

slawischen Boden und ihre Entwicklung während des Mittelalters, Weimar 1939, s. 350, przypis 3; W. Wójcik, *Prawa parafialne według polskiego ustawodawstwa partykularnego do 1564 r.*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 3(1957), s. 164.

¹² Con. Lateranense IV (1215), c. 9, w: J. D. Mansi, *Sacrorum conciliorum nova et amplissima collection*, Florentiae et Venetiis 1759-1791, t. XXII, kol. 998.

¹³ Por. J. Bakalarz, *Parafia personalna dla migrantów w prawodawstwie powszechnym Kościoła zachodniego*, Lublin 1978, s. 27.

¹⁴ Por. A. Petran, *Reforma trydencka*, „Prawo Kanoniczne” 7(1964), nr 3-4, s. 1-20.

¹⁵ Sess. XXIV, c. 9.

¹⁶ Tamże.

¹⁷ Sess. XXIV, c. 4, 7, 18; por. Bakalarz, *Parafia personalna*, s. 31.

¹⁸ KPK kan. 368.

nego. Część ludu Bożego, która tworzy Kościół partykularny, „jest oznaczona określonym terytorium w ten sposób, że obejmuje wszystkich wiernych na nim mieszkających”¹⁹. Z kolei Kościół partykularny obejmuje mniejsze wspólnoty, jakimi są parafie i z nich się składa²⁰. Według kan. 515 KPK z 1983 r.: „parafia jest określoną wspólnotą wiernych, utworzoną na stałe w Kościele partykularnym”²¹ i „z zasady ogólnej powinna być terytorialna, a więc obejmująca wszystkich wiernych określonego terytorium”²². Posługując się analogią, można przyjąć, „że jak Kościół powszechny żyje w Kościołach partykularnych, tak Kościół partykularny żyje i działa we wspólnotach parafialnych”²³. Parafia, „jako wspólnota dążących do osiągnięcia wartości nadprzyrodzonych, czyli ożywionych wiarą, nadzieją i miłością”²⁴, jest wspólnotą podstawową organizmu, jakim jest lud Boży. To przez tę wspólnotę każdy wierny włącza się w Kościół partykularny, w którym jest i z którego składa się jeden jedyny Kościół katolicki.

Biskup Kościoła Rzymskiego z racji swego urzędu posiada „najwyższą, pełną, bezpośrednią i powszechną władzę zwyczajną w Kościele”²⁵. Władzę tę ma nie tylko nad całym Kościołem, „lecz również otrzymuje nad wszystkimi Kościołami partykularnymi [...] naczelną władzę zwyczajną, przez którą zostaje jednocześnie potwierdzona i umocniona władza własna, zwyczajna i bezpośrednia, jaką posiadają biskupi w Kościołach partykularnych powierzonych ich pieczy”²⁶. Biskup diecezjalny w powierzonych sobie diecezji²⁷ „jest głównym szafarzem Bożych tajemnic” i jako taki zabiega o to, „by wierni powierzeni jego pieczy, przez uczestnictwo w sakramentach wzrastali w łasce, a także poznawali paschalną tajemnicę i nią żyli”²⁸. Wypełniając pasterską posługę w powierzonych diecezji, „winien troszczyć się o wszystkich wiernych powierzonych jego pieczy, bez wyglądu na wiek, pozycję czy naro-

¹⁹ Tamże, kan. 372.

²⁰ Tamże, kan. 374 par. 1.

²¹ Tamże, kan. 515 par. 1.

²² Tamże, kan. 518.

²³ E. S z t a f r o w s k i, *Urzeczywistnianie się Kościoła w duszpasterstwie parafialnym*, w: *Duszpasterstwo w świetle nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. J. Syryjczyk, Warszawa 1985, s. 56.

²⁴ J. K r u k o w s k i, *Parafie, proboszczowie i wikariusze parafialni*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. II/1, Poznań 2005, s. 411.

²⁵ KPK kan. 331.

²⁶ Tamże, kan. 333 par. 1.

²⁷ Tamże, kan. 381 par. 1.

²⁸ Tamże, kan. 387.

dowość, zarówno o stałych mieszkańców, jak i o tych, którzy czasowo przebywają na jego terytorium, okazując apostołską troskę także wobec tych, którzy z racji warunków swego życia nie mogą wystarczająco korzystać ze zwyczajnej formy pasterzowania oraz wobec niepraktykujących”²⁹. Proboszcz, pragnąc dobrze wypełniać swoją pasterską posługę wobec powierzonej wspólnoty zamieszkałej na określonym terytorium parafii, „powinien starać się poznać wiernych powierzonych jego pieczy. Winien [...] odwiedzać rodziny, uczestniczyć w troskach wiernych [...]. Szczególną troską otacza biednych, cierpiących, wygnańców oraz przeżywających szczególne trudności”³⁰. Z drugiej strony wierni poprzez stałe³¹ lub tymczasowe³² zamieszkanie na terytorium parafii i diecezji uzyskują „własnego proboszcza oraz ordynariusza”³³. Własnym proboszczem i ordynariuszem wiernego, który nie posiada stałego lub tymczasowego zamieszkania, jest proboszcz i ordynariusz miejsca aktualnego przebywania³⁴. Przywołane kanoniczne dyspozycje wskazują na więź teologiczną, jaka rodzi się między wiernym a jego proboszczem oraz między wiernym a jego biskupem. Więż ta ostatecznie wypełnia się w posłudze uświęcania, nauczania i rządzenia sprawowanej przez „pasterzy własnych” *in persona Christi*, czyli w prowadzeniu powierzonych wspólnot – parafialnej i diecezjalnej – oraz każdego z ich członków ku pełni w wieczności³⁵.

W działalności duszpasterskiej Kościoła wyraźny jest prymat osoby kroczącej ku zbawieniu, a strukturalnymi elementami parafii i diecezji jest *communio christifidelium* i *pastor prioprius*, wyrastającymi ostatecznie z tak ewangelicznie określonego prymatu. Inne kryteria dookreślające, ze względów pastoralnych, tak parafię, jak i diecezję, służą ich identyfikacji jako „wspólnoty wiernych” w sensie kanonicznym³⁶. Stąd nadrzędna troska o dobro duchowe wszystkich członków wspólnot, parafialnej i diecezjalnej, powierzonych odpowiednio proboszczowi i biskupowi diecezjalnemu, jako „własnym

²⁹ Tamże, kan. 383 par. 1.

³⁰ Tamże, kan. 529 par. 1.

³¹ Tamże, kan. 102 par. 1.

³² Tamże, kan. 102 par. 2.

³³ Tamże, kan. 107 par. 1.

³⁴ Tamże, kan. 100 i 107 par. 2.

³⁵ Por. Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Kapłan. Głosiciel Słowa, szafarz sakramentów i przewodnik wspólnoty w drodze do trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa*, Watykan 1999.

³⁶ Por. W. W e n z, *Kancelaria parafialna jako przestrzeń kościelnego posługiwania. Studium kanoniczno-pastoralne*, Wrocław 2008, s. 44-51.

pasterzom” prowadzi do przejścia od monokulturowości tych wspólnot do ich wielokulturowości. W ten sposób interkulturowość tych wspólnot staje się wymogiem zasadniczym w służbie inkulturacji Ewangelii i w procesie weryfikacji tej służby³⁷.

Kierując się wielokulturowością i interkulturowością parafii terytorialnej i Kościoła lokalnego, Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących w instrukcji *Erga migrantes caritas Christi* z 3 maja 2004 r.³⁸ wskazuje na proboszcza parafii terytorialnej i biskupa Kościoła lokalnego jako głównych odpowiedzialnych za dobro duchowe migrantów i nakłada na nich obowiązek zorganizowania adekwatnej opieki duszpasterskiej³⁹, tak by wszyscy wierni parafii i diecezji mogli korzystać z dóbr duchowych Kościoła, zwłaszcza ze słowa Bożego i sakramentów⁴⁰. Ze względu na różnice kulturowe i językowe, które nie pozwalają emigrantom, wygnańcom, uchodźcom i koczownikom w pełni korzystać ze zwyczajnej posługi proboszczów w ramach wspólnoty parafialnej, można wyznaczyć specjalnego kapelana⁴¹ jako duszpasterza. Tam, gdzie jest to wskazane „z racji obrządku, języka, narodowości [...] albo z innego jeszcze powodu”, można dla wiernych z terytorium obejmującego kilka parafii stworzyć parafię personalną⁴² lub *missio cum cura animarum*⁴³. Kierując się słusznymi racjami, np. zróżnicowaniem kultur i języków, „biskup diecezjalny powinien w inny sposób zapewnić” imigrantom opiekę⁴⁴. W tym celu *Erga migrantes* przewiduje tworzenie nie tylko parafii personalnych dla określonych grup językowych, narodowościowych i obrządków, lecz również parafii personalnych międzykulturowych i międzyetnicznych, a nawet międzyobrządkowych⁴⁵, jak i pozwala na, umotywowane dobrem duchowym, szukanie innych rozwiązań pozakanonicznych⁴⁶. Również z racji odmiennego obrządku „lub innych podobnych racji” najwyższa

³⁷ Por. E. C a p p e l l i n i, *La „cura d’anime” del presbiterio Nel nuovo Codice*, w: E. C a p p e l l i n i, F. C o c c p a l m e r i o, *Temi pastorali del Nuovo Codice*, Brescia 1984, s. 65-66.

³⁸ Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących, Instrukcja *Erga migrantes caritas Christi* [dalej cyt.: EMCC], Lublin 2008.

³⁹ EMCC art. 1 par. 1.

⁴⁰ Por. KPK kan. 213.

⁴¹ Tamże, kan. 568.

⁴² Tamże, kan. 518; por. B a k a l a r z, *Parafia personalna*, s. 57-96.

⁴³ EMCC nr 91 i art. 7 par. 1-5.

⁴⁴ KPK kan. 516 par. 2.

⁴⁵ EMCC nr 93 i art. 9-10.

⁴⁶ Tamże, nr 92.

władza kościelna po wysłuchaniu zainteresowanej Konferencji Episkopatu może erygować odrębny kościół partykularny⁴⁷. W ten sposób zarówno Kościoł lokalny, jak i przede wszystkim parafia terytorialna stają się przestrzenią interkulturowego dialogu⁴⁸.

4. WSPÓLNOTA PARAFIALNA WOBEC IMIGRANTÓW

Instrukcja Papieskiej Rady ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących *Erga migrantes caritas Christi* otwiera nowy rozdział w historii apostołskiej troski Kościoła o migrujących. Została wydana z zamiarem podjęcia na nowo wysiłku dostosowania duszpasterstwa na rzecz migrantów do wyzwań, jakie niesie ze sobą współczesny ogólnoswiatowy fenomen ruchliwości człowieka⁴⁹. W *Erga migrantes* wykorzystano wskazania motu proprio Pawła VI *Pastoralis migratorum cura* z 1969 r.⁵⁰ oraz unormowania instrukcji Kongregacji Biskupów *De pastoralis migratorum cura* z tego samego roku⁵¹, które na podstawie nauczania Vaticanum II regulowały dotychczasowe duszpasterskie zaangażowanie na rzecz migrantów⁵². Regulacje z 1969 r., wzbogacone dyspozycjami Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II z 1983 r. i Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich z 1990 r., zaowocowały w EMCC nową dynamiką ewangelizacyjną i misyjną wynikającą z soborowego przesłania, że „szczególną troską należy otoczyć wiernych, którzy z powodu sytuacji życiowej nie mogą w sposób zadawalający korzystać z ogólnej, zwykłej opieki duszpasterskiej proboszczów albo zupełnie są jej pozbawieni, jak np. liczni emigranci, wygnańcy i uciekinierzy, podróżujący statkami i samolotami, koczownicy oraz inni będący w podobnej sytuacji”⁵³.

Instrukcja *Erga migrantes* włączyła duszpasterstwo imigrantów w ramy duszpasterstwa zwyczajnego, prowadzonego w Kościele lokalnym⁵⁴. Poszczególne Kościoły partykularne wiedzą, że spoczywa na nich obowiązek

⁴⁷ KPK kan. 372 par. 2.

⁴⁸ EMCC nr 93 i art. 6 par. 1-2.

⁴⁹ S. H a m a o, *Prezentacja*, w: EMCC, s. 5.

⁵⁰ P a w e ł VI, Motu proprio *Pastoralis migratorum cura*, AAS 61 (1969), s. 600-603.

⁵¹ Kongregacja Biskupów, Instrukcja *De pastoralis migratorum cura*, AAS 61 (1960), s. 614-643.

⁵² Por. EMCC nr 21-22.

⁵³ Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus*, nr 18.

⁵⁴ Por. EMCC nr 19-33.

należytej troski o tych wszystkich, którzy z jakiegokolwiek powodu są zmuszeni do przebywania poza granicami swojej ojczyzny i własnej wspólnoty etnicznej. Celem tej troski jest włączenie ich w życie Kościoła, z pełnym poszanowaniem ich prawa do wolności⁵⁵. W EMCC migranci są postrzegani nie tyle jako jednostki, a raczej jako członkowie szczególnej wspólnoty, dla której Kościół organizuje stosowną posługę pasterską poszerzoną o dzieło *caritas*⁵⁶. Posługa ta jest stała, bo przemieszczanie się człowieka jest wpisane w jego naturę. Z drugiej jednak strony jest ona, ze swej natury, doraźna i tymczasowa oraz często mierzona pokoleniami, bo prowadzi do pełnej integracji kościelnej imigranta i jego potomków w miejscu osiedlenia się⁵⁷. Stąd obowiązująca struktura organizacyjna posługi na rzecz migrantów opisana w *Erga migrantes* nie zastępuje, a uzupełnia parafialne duszpasterstwo terytorialne, przez które prędzej czy później może zostać wchłonięta⁵⁸. Duszpasterstwo migrantów, choć bierze pod uwagę fakt, że wspólnota przybyłych posługuje się odrębnym językiem, posiada własną kulturę i odrębną duchowość, których nie można ignorować w codziennej pracy apostołskiej, to jednak nie traktuje zachowania i rozwoju poszczególnych jednostek i grup jako własnych specyficznych celów⁵⁹ oraz nie daje się zredukować do troski o pielęgnowanie ich ojczystego języka i kultury. Budowa interkulturalnej wspólnoty parafialnej i diecezjalnej służy inkulturacji Ewangelii i nowej ewangelizacji Kościoła parafialnego i diecezjalnego.

Kościół partykularny wypełnia misję duszpasterską wobec imigrantów w sposób zwyczajny „poprzez i w” parafii terytorialnej, która jest podstawową formą istnienia wspólnoty wiary, nadziei i miłości. Parafia dostarcza „wyraźnego przykładu wspólnotowego apostołstwa, gromadząc w jedno wszelką, występującą w niej różnorodną aktywność ludzką i wszczepiając ją w powszechność Kościoła”⁶⁰. We wspólnocie parafialnej wierny ukonkretnia „przemierzanie drogi razem” i bycie z drugim nie obok siebie, ale dla siebie, i to niezależnie od rasy, narodu, kultury czy języka. W parafii Boży zamysł

⁵⁵ GS 58.

⁵⁶ Por. B e n e d y k t XVI, Encyklika *Deus caritas est*, nr 2-25; EMCC nr 56-60 i 65-69.

⁵⁷ Por. EMCC nr 77 i 90; W. N e c e l, *Wokół zasad duszpasterstwa na rzecz Polaków na obczyźnie*, „Collectanea Theologica” 77(2007), nr 4, s. 208-211.

⁵⁸ EMCC nr 91-92; art. 6-8.

⁵⁹ Tamże, nr 78.

⁶⁰ AA 10.

powołania wszystkich ludzi do świętości⁶¹ nabiera widzialnego i społecznie określonego kształtu⁶² i wspólnota współpowołanych konkretyzuje jeden z konstytutywnych wymiarów Kościoła, jakim jest jego synodalność. Tu wreszcie wierny uczy się stanowienia jedno z imigrantem w Chrystusie tak, by razem iść za Tym, który powiedział o sobie: „Ja jestem drogą i prawdą, i życiem” (J 14, 6).

Parafia z natury swojej łączy stabilizację i bezpieczeństwo tych, którzy mieszkają we własnym domu, z ruchliwością i tymczasowością sytuacji imigrantów, którzy są w drodze, z dala od ojczyzny oraz wspólnoty etnicznej. Przybyli z racji swojej kultury, etniczności i języka oraz właściwej sobie duchowości nie mogą w pełni korzystać ze zwyczajnej opieki duszpasterskiej i potrzebują szczególnej opieki ze strony proboszcza⁶³. W jego imieniu, na mocy zarządzenia biskupa Kościoła lokalnego, kapelan/misjonarz migrantów posługujący się tym samym ojczystym językiem co oni oraz znający ich kulturę staje się duszpasterzem imigrantów⁶⁴, a parafia terytorialna włącza się w dynamizowanie procesu interkulturowego dialogu wszystkich swoich wiernych. W ten sposób imigranci na terenie parafii mają zapewnioną taką samą opiekę duszpasterską, jak miejscowi wierni⁶⁵, oraz tak jak inni parafianie mogą korzystać z dóbr duchowych Kościoła: słowa Bożego i sakramentów⁶⁶.

Swobodne i aktywne uczestnictwo w życiu parafii, na równi z innymi wiernymi, bez zahamowań i ograniczeń w czasie oraz innych zastrzeżeń środowiskowych, jest dla wierzących imigrantów drogą wiodącą do ich kościelnej integracji⁶⁷.

Chodzi tu o proces ich samodzielnego awansu, będzie zatem rzeczą nieodzowną, żeby mieli oni możliwość rozumienia i oceniania, by zostali otoczeni opieką i byli wspomagani w tym wszystkim, co może być przyswojone w ramach ich życiowego doświadczenia, w postaci i stylu ich podstawowej kultury, w pluralizmie ich tożsamości. W swobodnym korzystaniu z prawa i obowiązku uczestniczenia we wspólnocie kościelnej w obrębie poszczególnych Kościołów partykular-

⁶¹ Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, nr 39.

⁶² Tamże, nr 9.

⁶³ Por. KPK kan. 529 par. 1.

⁶⁴ EMCC nr 75-78; art. 4-11.

⁶⁵ Tamże, nr 49-51; por. J a n P a w e ł II, *Kościoły lokalne wobec emigrantów*. Orędzie na Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy w 1985 roku, w: J a n P a w e ł II, *Orędzia na Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy 1985-2005*, opr. W. Necel, Poznań 2009, s. 15-20.

⁶⁶ KPK kan. 213.

⁶⁷ EMCC nr 77.

nych, poczucia się chrześcijanami i braćmi w stosunku do wszystkich, wierni imigranci winni mieć możliwość całkowitego pozostania sobą w tym, co dotyczy języka, kultury, liturgii, duchowości, poszczególnych tradycji. Jest to niezbędne dla osiągnięcia integracji kościelnej, która ubogaca Kościół Boży i jest owocem pełnego dynamiki realizmu Wcielenia Syna Bożego⁶⁸.

Dla wspólnoty parafialnej troska o imigrantów nie jest działalnością uboczną czy zastępczą. Wypływa ona z instytucjonalnych zadań wspólnoty oraz charakteru posługi proboszcza wobec powierzonej parafii. Wyrazem katolicyzacji jest nie tylko braterska wspólnota ochrzczonych, lecz także kultura przyjęcia i gościnność okazana wobec przybyłego, niezależnie od wyznawanej przez niego religii, odrzucenie wszelkich barier i dyskryminacji rasowej oraz uznanie osobowej godności każdego człowieka, czemu winna towarzyszyć aktywna obrona jego niezbywalnych praw⁶⁹. Misja Kościoła wobec imigrantów realizowana na poziomie parafii terytorialnej to „wychodzenie w kierunku każdego człowieka, aby głosić mu Jezusa Chrystusa, a w Nim i w Kościele włączyć go w komunie z całą ludzkością”⁷⁰.

ZAKOŃCZENIE

Poszanowanie wielorakich różnic i ich rozwijanie jest kryterium autentyczności dążenia do jedności rodziny ludzkiej. Tam, gdzie interkulturowy wymiar wspólnoty parafialnej jest żywy, zacierają się lub zanikają różnice między mieszkańcami danego kraju a imigrantami, przeważa świadomość wspólnej przynależności do jedyne Ojca, Trójjedynego Boga. Ta przynależność winna być szczególnie widoczna w parafii, w której nikt nie powinien czuć się cudzoziemcem i obcym. Obecność imigrantów na terenie parafii terytorialnej jest okazją do zweryfikowania jej katolicyzacji, która polega nie tylko na przyjmowaniu różnych grup etnicznych, ale przede wszystkim na dynamice tworzenia mocą Ducha Świętego *communio* – „wspólnoty współpowołanych”. Różnorodność kulturowa, etniczna i językowa należy do porządku ustanowionego w akcie stworzenia, i jako taka nie może być marginalizowana za cenę nierealnego uniformizmu czy wykluczającego etnocentryzmu. Pluralizm etniczny, kulturowy i językowy w Kościele nie jest sytuacją przejściową,

⁶⁸ J a n P a w e ł II, *Kościół lokalny wobec emigrantów*, s. 16; EMCC nr 44-48.

⁶⁹ EMCC nr 39-43.

⁷⁰ Tamże, nr 97.

którą trzeba tolerować, ale jego wymiarem strukturalnym. Winien on konkretnie prowadzić od wielokulturowości parafii terytorialnej do jej interkulturowości. Tak uwarunkowana jedność płynie nie ze wspólnego pochodzenia i języka, ale z Ducha Pięćdziesiątnicy, który gromadząc w jedno różne ludy i narody, obdarzył je wszystkie wiarą w jednego Pana i wezwał do jednej nadziei i jest warunkiem odkrywania paschalnego powołania każdego człowieka.

INTERKULTURALITÄT DER TERRITORIALEN GEMEINDE

Z u s a m m e n f a s s u n g

Der Anknunft in einen fremden Staat bedeutet für viele Migranten die Begegnung mit unbekanntem Lebensweisen und Denkart. Städte und Länder sind in einem großen Maß durch die mehrethnische und multikulturelle Gemeinschaften besiedelt. Der Heilige Geist ist in seiner Tätigkeit nicht durch ethnische und kulturelle Spaltungen gehindert, sondern er inspiriert und beleuchtet Menschen auf verschiedene Weise. Seit dem Pfingstag in Jerusalem versammeln sich Christen zum Gebet in mehrethnischen und multikulturellen Gemeinschaften. Das endgültig auf dem Tridentischen Konzil eingeführte Kriterium der territorialen Gemeinde und der Lokalkirche in der Seelsorge, die bis heute verpflichtet zeigt ebenso auf einen multikulturellen Aspekt von diesen Gemeinden. Die gegenwärtige Mobilität des Menschen zusammen mit Globalisierungsprozessen bringt für die Kirche eine neue Herausforderung. Wenn wir die Beschlüsse der Instruktion des Päpstlichen Rates bezüglich der Migrantenseelsorge und der Seelsorge der Reisenden vom 3 Mai 2004 annehmen, sollen sich sowohl die territoriale Gemeinde von einem Pfarrer geleitet und die lokale Kirche von einem Diözesanbischof geführt von einer monokulturellen zu multikulturellen Gemeinde entwickeln, um zuletzt zu interkulturellen Gemeinschaften werden, die nach dem Evangelium leben.